

DOSSIER DE PREMSA

RECERCA LES SORTIDES NO AUTORITZADES DELS PROGRAMES RESIDENCIALS DE PROTECCIÓ DE MALLORCA

FEDERACIÓ D'ENTITATS
D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA
I ADOLESCÈNCIA BALEAR

20
anys
2003 - 2023

ÍNDEX

1. Introducció

2. Les sortides no autoritzades

2.1 El Protocol d'Actuació de les Sortides No Autoritzades

2.2 Les causes per les quals es produeixen les sortides no autoritzades

3. Resultats de la recerca

3.1 Conclusions de la recerca

4. Recomanacions per establir estratègies de prevenció de les sortides no autoritzades

1. Introducció

Les nines, nins i adolescents que viuen en els centres de protecció **és un col·lectiu molt vulnerable, en tant que han viscut situacions de desprotecció per part de les seves famílies**, ja sigui per negligència en la seva cura i guarda, maltractament i/o abús.

Aquest fet, comporta que, moltes vegades, **es vegi perjudicat el seu desenvolupament personal, físic, emocional i social**, donat que la família és l'espai natural protector i, per tant, les i els menors no disposen de referents familiars per un desenvolupament òptim.

Així doncs, quan aquesta situació succeeix, l'administració responsable, en aquest cas l'Institut Mallorquí d'Afers Socials, **ha de vetllar per a l'interès superior del nin o la nina**, amb un conjunt d'accions i processos, tendents a garantir el seu desenvolupament integral i una vida digna, així com les condicions materials i afectives que li permetin viure plenament, en un context segur i protector.

En conseqüència, l'IMAS estableix **una mesura de protecció** per la qual, segons la gravetat del risc o desemparament, la/el menor pot entrar dins un **programa de preservació familiar** (en aquest cas, els menors viuen amb els seus pares, però es treballa diferents aspectes amb els progenitors, per tal que no s'arribi a la retirada de la seva custòdia), **un acolliment familiar amb família extensa** (padrins, oncles) o **externa**, o **un acolliment residencial a les llars**, acompanyats per un equip d'educadors/es socials i d'altres disciplines, que els proporcionen cura i atenció socioeducativa, a més de promoure'n el desenvolupament integral com a persones, combinant qualitat tècnica i calidesa humana.

En aquestes llars de protecció, **les i els menors poden estar de forma temporal**, mentre es treballa amb la seva família les habilitats parentals i altres qüestions perquè els infants puguin tornar amb els seus progenitors, o mentre se'ls troba una família acollidora alternativa, en els casos més greus. Així mateix, si una o un menor no pot tornar amb la seva família, ni pot entrar dins un programa d'acolliment familiar, **el i la menor viu a una llar de protecció**, fins que compleix la seva majoria d'edat i entra dins la xarxa de suport a l'emancipació.

D'altra banda, cal destacar que a Mallorca, hi ha centres residencials que gestionats directament l'IMAS, amb 100 places aproximadament, i centres residencials concertats amb l'esmentada administració pública, que són gestionats per les entitats de la xarxa FEIAB, els quals tenen aproximadament 270 places.

Així mateix, cal fer palès que, **segons el perfil de la i el menor i depenent de les seves necessitats**, hi ha diferents programes d'acolliment residencial de protecció:

- **El bàsic per a infància i adolescència**
- **L'especial d'alta intensitat educativa**
- **L'especial per a adolescents amb mesura de protecció embarassades o amb càrregues familiars**
- **L'especial per a adolescents migrants no acompanyats**

Cal destacar que en els Programes d'Alta Intensitat Educativa viuen menors que han de menester accions educatives especials, donat que tenen problemes conductuals o alternacions emocionals, que comporten que una atenció més acurada i un acompanyament més intens per part dels professionals implicats.

En aquest context, **aquests menors que viuen en llars de protecció, fan una vida com qualsevol infant i adolescent que visqui amb la seva família.** Van a l'escola o l'institut, fan activitats extraescolars, sigui esport o altres activitats socioeducatives, van al cinema, surten amb els seus amics i amigues a passejar, etc.

Per últim, **s'ha de diferenciar entre les mesures de protecció descrites fins ara i les mesures de justícia juvenil dirigides als menors que han comès un delicte.** A vegades, els adolescents que tenen mesura de protecció, si cometen un delicte, també tenen mesura de justícia juvenil, sobretot aquells que per les seves característiques de trastorns de conducta poden més fàcilment estar involucrats en situacions delictives.

2. Les sortides no autoritzades

La infància i adolescència amb mesura de protecció, sobretot si **ha patit una situació de desemparament per part de la seva família**, és un col·lectiu amb un **grau alt de vulnerabilitat**. Per això, **es important conèixer el que passa quan es produeix una sortida no autoritzada** de la llar de protecció on resideix, és a dir, quan l'adolescent no retorna a la llar en l'hora acordada, o surt sense permís (El terme de fuga no es vol emprar per les connotacions punitives associades a la falta de llibertat).

A més, pot succeir que el menor ingressi en la llar de protecció durant la seva adolescència, per motius que poden ser la negligència i/o la falta de supervisió parental. Aquestes circumstàncies viscudes per l'adolescent condicionen les possibilitats de contenir i reconduir les conductes de risc. En aquests casos poden aparèixer problemes d'adaptació a la vida en la llar, ja que es troba amb normes de comportament per a facilitar la convivència i la protecció, però que l'adolescent no accepta ni entén perquè troba més atractiva la vida sense límits que fins al moment tenia, que la vida organitzada mitjançant el bon tracte i la protecció. Aquesta etapa es crítica, ja que l'adolescent ates presenta un rebuig inicial que pot motivar les sortides no autoritzades, i que es resol quan ha passat un temps i s'ha adaptat a la vida a la llar.

En aquest sentit, s'ha de tenir present que **quan els menors arriben a l'adolescència, les mesures de protecció per a ser efectives han de menester la seva voluntarietat e implicació per ser protegit.** Això comporta que si el menor no vol estar en el centre, no estarà, perquè no se'l pot retenir a la força. Aquest fet, traslladat en altre context, s'entén millor, per exemple, si parlem de fracàs escolar. Un adolescent que no vulgui estudiar, per molt esforç que els progenitors facin, si no vol continuar estudiant, no estudiarà. **Per això, les sortides no autoritzades s'han produït i continuaran produint-se, igual que ocorre en qualsevol família amb adolescents.**

2.1 El Protocol d'Actuació de les Sortides No Autoritzades

Quan una persona adolescent no retorna al centre residencial a l'hora programada, l'equip socioeducatiu intenta contactar i es mobilitza per a trobar-la, i es telefona a totes les amistats autoritzades dels menors, amistats que coneixen personalment els educadors amb més vinculació amb els menors. Abans que transcorrin 4 hores es denuncia als cossos de seguretat de l'Estat, i es promou la cerca fins que la persona torna a la seva llar de protecció. Endemés, cal fer pales, que si els educadors sospiten dels llocs on poden estar presents, s'informa tot d'una a les forces de seguretat, i inclús, els educadors van a cercar els menors en aquests indrets, si escau. Paral·lelament, la llar de protecció informa sobre la sortida no autoritzada a la coordinació de centres de l'IMAS com a administració responsable perquè pugui prendre les mesures oportunes.

Així doncs, la intervenció dels equips de les **entitats de la xarxa FEIAB en els entorns d'acolliment residencial fan tots els seus esforços per tal de cercar la promoció dels factors de protecció dels menors i, alhora, disminuir els factors de risc relacionats amb la presència de comportaments tendents a les sortides no autoritzades.**

Per tant, com no es poden evitar les sortides no autoritzades dels menors que ho volen fer, **la Recerca sobre les Sortides No Autoritzades dels Programes Residencials de Protecció de Mallorca pretén incrementar els coneixements dels equips multidisciplinaris que gestionen els centres de protecció i, alhora, ser un instrument útil per reforçar les estratègies d'intervenció socioeducativa amb la infància i l'adolescència amb l'objectiu de reduir els riscos que envolten les sortides no autoritzades.**

2.2 Les causes per les quals es produeixen les sortides no autoritzades

Segons el *Consell de la Infància i de l'Adolescència*, un espai de participació, on tenen veu les nines, nis i adolescents que tenen una mesura de protecció, les principals causes de les sortides no autoritzades que varen manifestar els adolescents són:

- **Per trobar-se malament emocionalment.**
- **Com a alternativa quan estan angoixats o estressats, o bé hi ha conflictes al centre i els recorden a les situacions que han viscut a casa seva.**
- **Per voler estar amb les famílies i els amics.**
- **Per necessitat de consumir substàncies.**
- **Per imitació d'altres companys i companyes, quan altres menors realitzen una sortida no autoritzada**
- **Perquè no volen estar en un centre de protecció ni acceptar les normes.**
- **Com una crida d'atenció.**
- **Per poder tornar a casa seva.**
- **I com una forma de desconexió.**

Així doncs, les causes que solen motivar que les i els menors optin per fer sortides no autoritzades dels centres d'acollida residencials estan molt vinculades a la història vital de cadascun/una. Tot i això, entre els principals motius de les sortides sense permís hi

ha voler escapar de situacions que no saben resoldre; evitar enfrontar-se a les conseqüències d'un acte no permès o sancionat; imitar altres joves; desitjar coses que no tenen i volen; no tenir clar el motiu pel qual són al centre i sentir-se víctimes en haver de deixar els seus familiars, amics i col·legi; o perquè volen tornar amb la família.

2.3 Situacions de risc que comporten les sortides no autoritzades

Les situacions de risc pels i les adolescents que poden comportar la sortida no autoritzada estan molt relacionades amb la durada d'aquesta. En aquest sentit, com més durada tingui la sortida no autoritzada, més risc hi haurà per a l'adolescent.

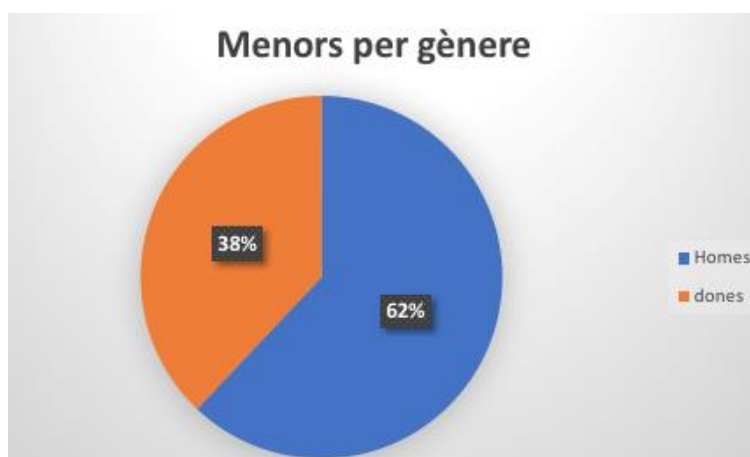
A continuació es detallen les diferents situacions de risc que poden comportar les sortides no autoritzades:

- **Absentisme escolar**
- **Cometre robatoris**
- **Ser víctima de robatoris**
- **Ser víctima d'abusos i/o explotació sexual per part d'adults, a canvi d'un sostre, alimentació i/o drogues.**

3. Resultats de la recerca

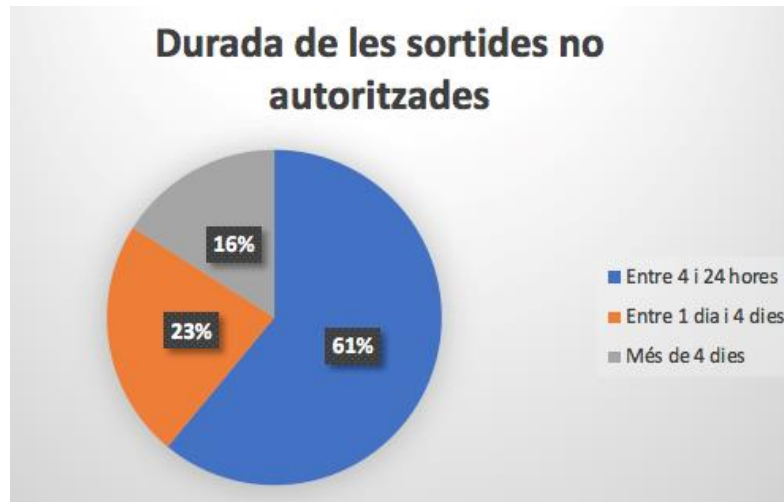
Abans d'analitzar els resultats de la **Recerca sobre les Sortides No Autoritzades dels Programes Residencials de Protecció de Mallorca**, cal fer palès que l'estudi s'ha portat a terme només en els programes residencials gestionats per les entitats de la FEIAB, i durant els mesos de maig de 2021 a juny de 2022.

Durant aquest període les **entitats de la xarxa FEIAB han atès en els programes residencials 464 menors**. D'aquests, **un 13%, és a dir, 59 menors han realitzat 242 sortides no autoritzades**. Per gènere, 37 eren homes i 22 eren dones.

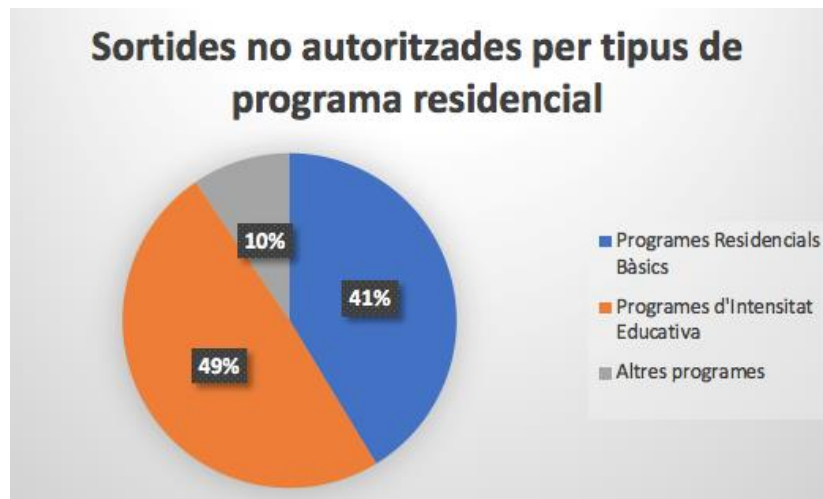
Pel que fa a l'edat dels i les menors, el gruix de les sortides no autoritzades ho han realitzat joves d'entre 15 i 17 anys. Tot i això, **cal destacar que el 54%, tenia 17 anys**.

Quant a la durada de la sortida no autoritzada, tal com s'ha esmentat anteriorment, com més llarga sigui la durada de la sortida no autoritzada, més risc hi haurà per l'adolescent. Així doncs, **cal destacar que el 61% de les sortides no autoritzades tenien una durada d'entre 4 i 24 hores**, seguit del **23% que tenien una durada entre 1 a 4 dies**. Així mateix, **el 16% de les sortides tenien una durada de més de 4 dies**.

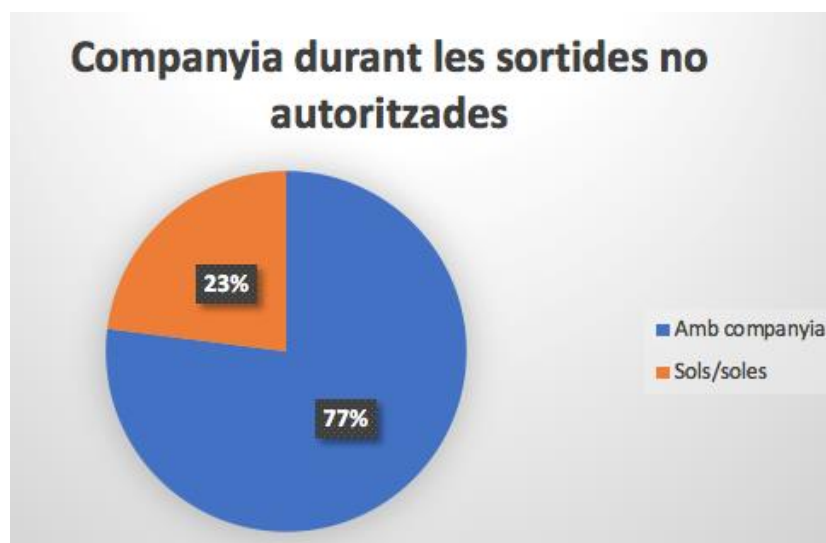
Així, la majoria de les sortides no autoritzades han estat de curta durada i, per tant, han suposat menys risc per l'adolescent. En aquest sentit, **cal destacar que no sempre la sortida no autoritzada suposa riscos per als adolescents**. A vegades, l'adolescent no torna a la llar, per exemple, perquè es queda a dormir a la casa de la seva parella. En aquests casos, tal com estableix el Protocol d'Actuació de les Sortides No Autoritzades, **els programes residencials de protecció estan obligats a posar la denúncia corresponent a les 4 hores i, per tant, aquesta conducta queda registrada com una sortida no autoritzada**, a diferència del que succeeix amb els adolescents que viuen amb les seves famílies, donat que el seu comportament, generalment, acaba a una reprimenda per part dels pares.

D'altra banda, amb relació al tipus de programa residencial, de les 242 sortides no autoritzades, **119 sortides no autoritzades s'han produït en els Centres d'Alta Intensitat Educativa**, el que suposa un 49%, i **totes han estat fetes per 5 adolescents**, dels quals 2 menors acumulen 27 i 47 sortides no autoritzades, respectivament. Pel que fa als Centres Residencials Bàsics, **40 adolescents han fet 100 sortides no autoritzades**, és a dir, un 41%. En aquest sentit, cal destacar que **24 adolescents han dut a terme una sortida no autoritzada només 1 cop**, per la qual cosa es considera que la sortida ha estat anecdòtica. Per últim, respecte a les **23 sortides no autoritzades restants, s'han produït en altres programes residencials**, amb un 10%.

També, és important remarcar que, **quan des de l'equip de la llar se sospita d'un risc vital en la sortida no autoritzada d'un adolescent**, per exemple, una possible víctima de tracta o d'explotació sexual, **es denuncia immediatament sense esperar les 4 hores**.

D'altra banda, tal com es constata en el següent gràfic, **el 77% dels adolescents han fet les sortides no autoritzades en companyia dels seus amics** i tenien com destí Palma. El 23% restant, ho feia sol o sola.

Altres resultats destacables de la recerca

A continuació es detallen altres dades obtingudes de l'estudi i que es poden relacionar amb factors de risc, és a dir, la presència d'una o de diverses d'aquestes característiques augmenten la probabilitat de conseqüències adverses per als adolescents:

- Un 10% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades presenta algun tret relacionat amb conductes d'explotació sexual comercial infantil i adolescent (ESCIA). En aquest sentit, com s'ha assenyalat anteriorment, en

aquests casos immediatament es denuncia la situació a les forces de seguretat, sense esperar les 4 hores, donat que la sortida no autoritzada suposa un risc vital per l'adolescent, i tot l'equip del centre es mobilitza per trobar-lo.

- Quant al retorn al centre residencial, un 29% dels menors ha tornat al centre amb un aspecte d'abandonament físic i un 7% torna amb objectes de nova adquisició. Aquesta darrera dada és un indicador per a sospitar una conducta d'ESCIA.
- D'altra banda, tot i que es treballa per deshabituat els menors de les substàncies addictives amb programes específics, en un 56% de les sortides no autoritzades realitzades, el menor presentava alguna addicció, com el tabac. Al respecte, cal destacar que aquests adolescents fumen com a via d'escapament de les situacions que augmenten la seva ansietat, com és el fet de ser conscient que han fet una sortida no autoritzada.
- Un 74% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades té dificultats amb el compliment de les normes
- Un 71% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades té baixa tolerància a la frustració.
- Un 32% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades té dificultats per afrontar conflictes.
- Un 48% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades té baixa autoestima.
- Només el 9% dels menors que han realitzat sortides no autoritzades tenia permís per fer sortides amb famílies acollidores o voluntàries (diferents de la família pròpia). En aquest sentit, cal fer palès que es considera important que el menor resident a una llar de protecció pugui tenir relacions i faci sortides amb persones i famílies que siguin referents positius i que li mostrin un model de família normalitzat. Per aquesta raó, cal potenciar els programes de famílies voluntàries i els apadrinaments dels adolescents.
- El 10% dels adolescents que han fet una sortida no autoritzada presenta qualche problema de malestar emocional, amb conductes d'autòlisis i/o ideacions suïcides.
- El 54% dels adolescents que han fet una sortida no autoritzada té mesures judicials.
- El 52% dels adolescents que han realitzat sortides no autoritzades no participen en qualche activitat d'oci saludable externa a la que li proporciona la llar de protecció.

3.1 Conclusions de la recerca

El nombre de persones adolescents que han realitzat sortides no autoritzades en el període estudiat és poc significatiu. En aquest sentit, **menys del 13% dels adolescents atesos en els programes residencials han fet una sortida no autoritzada, la qual ha estat de curta durada, amb un 61%.**

Pel que fa al tipus de programes residencials, 5 adolescents residents a **programes d'Alta Intensitat Educativa** acumulen quasi la meitat de totes les sortides. Per tant, és en aquests programes especialitzats per les característiques de trastorn emocional i de comportament dels adolescents residents, on es produeixen majoritàriament les sortides no autoritzades.

4. Recomanacions per establir estratègies de prevenció de les sortides no autoritzades

Tal com s'ha esmentat anteriorment, la present recerca vol conèixer les causes personals i relacionals dels i les menors que realitzen sortides no autoritzades amb l'objectiu de fer un treball de prevenció d'aquestes.

Així doncs, la prevenció d'aquestes conductes implica reforçar les següents estratègies preventives:

1.Fomentar espais de vincles afectius estables de les nines, nins i adolescents, així com activitats de lleure saludable en el lleure.

Les nines, nins i adolescents del sistema de protecció presenten la major part de vegades trastorns del vincle afectiu. No en va, han patit situacions de desparament familiar, per la qual cosa afecta el seu desenvolupament psicosocial i, per tant, s'ha de reforçar el treball d'afecció amb ells i elles, ja que incideix positivament la prevenció de les sortides no autoritzades.

Cal destacar que les dificultats d'establir vincles també afecta les seves relacions entre iguals, és a dir, amb els seus companys i companyes.

Així mateix, s'ha constatat que el lleure saludable és un factor de protecció enfront de les sortides no autoritzades. En aquest sentit, com més activitats d'oci saludable realitzin, més valors es poden treballar amb ells i, per tant, augmenten les seves habilitats socials i s'incrementa la seva xarxa social positiva. A més, es recomana la participació en activitats i recursos comunitaris i formatius, per tal que no només es relacionin amb infants de l'entorn de protecció.

Totes les llars residencials de protecció de les entitats de la FEIAB realitzen programes d'oci i temps lliure saludable pressupostats dintre del concert, però cal potenciar la relació amb iguals externs al sistema de protecció. A vegades no és fàcil aconseguir-lo

perquè els adolescents oposen resistència a fer-ho. El treball dels equips socioeducatius és motivar-los.

2. Formar els equips educatius per detectar els indicadors/perfils de les persones que susceptibles de realitzar sortides no autoritzades.

Tot i que les entitats de la xarxa FEIAB disposa d'uns equips educatius altament especialitzats, cal establir un pla de formació específic perquè aquests professionals puguin detectar els factors de risc i així redoblar els seus esforços en vers determinats adolescents. Per aquesta raó, es recomana una formació que incideixi en els següents aspectes:

- Els trastorns psicosocials associats al maltractament infantil i adolescent
- Detecció dels indicadors que poden a prevenir una sortida no autoritzada
- Detecció del malestar emocional per minimitzar les sortides no autoritzades
- Pautes d'intervenció d'un menor, quan aquest fa el retorn al centre residencial, després d'una sortida no autoritzada.
- Prevenció i deshabitució de conductes adicctives

3. Reforçar els programes residencials d'Alta Intensitat Educativa.

Com s'ha esmentat anteriorment, és en aquest programa on es produeixen més sortides no autoritzades.

Per tant, es recomana un augment del personal d'intervenció directa dels equips interdisciplinaris i, especialment, l'augment de les hores de la figura de psicòleg/òloga. No en va, la gran majoria de les menors que realitzen sortides no autoritzades presenten un gran malestar emocional. En conseqüència, han de menester un suport psicològic més individualitzat i s'han de reduir les ràtios dels grups d'aquests tipus de programes.

4. Reforçar la coordinació dels agents implicats a les sortides no autoritzades

Tot i la bona coordinació entre els equips tècnics dels programes residencials i els referents del sistema de protecció, fiscalia, jutges, així com els cossos i les forces de seguretat de l'Estat, la FEIAB recomana reforçar el treball en xarxa i els plans d'actuació per minimitzar les sortides no autoritzades. En aquest sentit, aquest esforç implica estudiar quines millores ja s'han posat en marxa i quines s'han de reforçar.

Cal destacar que tots els menors que viuen en un centre de protecció tenen seguiment per part de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials. Els equips multidisciplinaris de les entitats de la xarxa FEIAB treballen colze a colze amb els tècnics de l'IMAS per garantir el desenvolupament integral dels infants. Tot i això, quan es produeix una sortida no autoritzada cal millorar l'acció coordinada entre els equips de les llars, els tècnics referents de l'IMAS i els Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat, per a garantir el retorn prest de l'adolescent i reduir els possibles riscos que pot comportar la sortida.

5. Millorar els protocols de valoració a primera acollida.

Els protocols de valoració en la primera acollida dels menors són fonamentals. En aquest sentit, les dades de les investigacions iniciades recomanen millorar els protocols de valoració en primera acollida, i així derivar el recurs més òptim segons les necessitats de cada nina, nin i adolescent.

6. Continuar les investigacions iniciades sobre les sortides no autoritzades

Es recomana continuar amb la recollida de dades de les sortides no autoritzades que es produeixen als programes residencials, facilitant aquesta recollida, per establir noves hipòtesis i objectius, detectar nous indicadors i millorar les intervencions futures.

En aquesta direcció, s'espera realitzar una segona fase d'aquesta recerca ampliant el nombre de programes residencials participant en la recollida de dades amb la incorporació de les llars de protecció de gestió pròpia del IMAS.

Sobre la Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i Adolescència Balear- *La FEIAB, fundada l'any 2003, està integrada per la Fundació Pare Montalvo, el Grec, Llars el Temple, la Fundació Minyones, la Fundació Natzaret, Intress, la Fundació de Solidaritat Amaranta, la Fundació Amés, la Fundació Aldaba, la Fundació Diagrama i la Fundació Proideba, entitats no lucratives que gestionen programes de protecció concertats amb l'IMAS. La xarxa d'entitats de la FEIAB atén 1.200 famílies amb programes de preservació familiar i suport a l'acolliment familiar i gestionen més de 280 places de nines, nins i adolescents en acolliment residencial, que tenen una mesura de protecció per desempament familiar.*